

Underworld using the general words, the descriptive models, the definitive phrases as well as adding the name even tautological one. This is also true regarding the representatives from the Heaven, but at the same time there is another specific orthographic feature: words can be written with a capital or lowercase letter and with a hyphen. The author of this article determined that anthroponymic structure of Ukrainian literary fairy tale not only extended its boundaries but also facilitated the making of orthographic system.

In a long term the author plans to compose a handbook of anthroponymic words of Ukrainian literary fairy tales of XIX century.

Key words: Ukrainian literary fairy tale, character, mythonym, anthroponymic lexicon.

Надійшла до редакції 17.05.2015

УДК 811.161.2'373.23

Т. І. Крупеньова

*кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри української філології і МНФД
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
e-mail: taniakrupenev@mail.ru*

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТОНІМІЇ ЗБІРКИ ТЕТЯНИ ЯКОВЕНКО «ЖИВИЙ ВОГОНЬ»

У статті проаналізовано особливості функціонування і стилістичну роль поетонімів у збірці Тетяни Яковенко «Живий вогонь», висвітлено їх роль у побудові художнього твору.

Ключові слова: власна назва, поетонім, онімний простір, антропонім.

У сучасній лінгвостилістиці дослідження ідіостилю майстрів художнього слова перебуває на вістрі найактуальнішої проблематики, оскільки дає змогу з'ясувати весь спектр індивідуальних світоглядних та естетичних домінант, репрезентованих розмаїттям авторських інтерпретацій художнього простору (роботи І. Бабій, Г. Губаревої, Т. Дехтярьової, Л. Костецької, В. Пустовіт, Л. Чернявської та ін.).

У цьому аспекті дослідники переважно зосереджувалися на аналізі апелювальної лексики і практично не звертали уваги на онімний компонент ідіостилю попри доведену науковцями вагомість власних назв у функціонуванні та організації ментального лексикону (В. Калінкін, О. Карпенко, Ю. Карпенко, Т. Немировська, Г. Лукаш, Т. Гриценко, Л. Селіверстова та ін.), а отже, й ідіостилю.

Зазначимо, що в дослідженнях українських мовознавців ономастична лексика багатьох творів сучасної художньої літератури залишається до цих пір недослідженою, або дослідженою недостатньо. Цим фактором посилюється **актуальність** представленої статті, в якій подається спроба ретельного аналізу потенціальних можливостей ономастичної лексики, що є своєрідною скріпою твору в цілому, і аналіз якої допомагає розкрити прагматичну спрямованість художнього тексту. Крім того, актуальність даного дослідження визначається і настійною необхідністю детального вивчення ономастиконів українських авторів ХХІ століття для з'ясування онімичних компонентів письменницького ідіостилю. Вибір **теми** є цілком правомірним, так як поетичні твори письменниці Тетяни Яковенко із збірки «Живий вогонь» не були досліджені. Глибока продуманість у підборі, філігранна обробка при використанні власних назв насичує твори історичною, культурною та філософською інформацією, багатоманітними художніми функціями. Розкриття цієї інформації та функцій становить значний інтерес як для розбудови теорії літературної ономастики, так і для глибшого пізнання творчості сучасних митців.

Метою представленої статті є дослідження ономастикону, його наповнення та функціонування, з'ясування ролі і питомої ваги власних назв у структурі ідіостилю поетеси. Реалізація поставленої мети потребує розв'язання наступних **завдань**: провести систематизацію і класифікацію ономастичного матеріалу, який зафіксовано у досліджених творах Тетяни Яковенко; дослідити функціонування поетонімів, як певного лексичного ареалу у поезії української письменниці; встановити частотність вживання антропонімів, топонімів, міфонімів у художньому мовленні Тетяни Яковенко.

Об'єктом дослідження є поетичне мовлення Тетяни Яковенко. **Предмет дослідження** — різноманітні типи онімних компонентів, що створюють певний ономастичний простір української письменниці ХХІ століття.

Нині Тетяна Яковенко — кандидат філологічних наук, член Спільки письменників України, автор восьми поетичних книг та більше п'ятдесяти наукових статей з питань перекладу та сучасного літературознавства [2, с. 7]. Збірка «Живий вогонь: вибрана лірика та переспіви» — це своєрідний підсумок певного етапу життя країни, цікавого для поетеси. Всього у книзі 4 розділи із поезією: «На тему вічності», «Афганський цикл», «Про це — лиш віршем», «Біблійні переспіви». Більше половини збірки, саме 169 сторінок (із 315) відведено саме на біблійні переспіви, яких у збірці 7: *Книга Юдити, Книга Рут, Книга Еклезіястова, Книга пророка Йони, Пісня над піснями, Притча про Бела і Дракона, Притча про Сусанну*.

Чудову оцінку переспівам Яковенко дав професор, доктор канонічного права Софон Мудрий ЧСВВ, Правлячий єпископ Івано-Франківської Єпархії: «Переспів псалмів Тетяни Яковенко дає змогу не лише практикуючим християнам, але й усім зацікавленим Божою ласкою та красним українським письменством, проникнутись величчю «Книги псалмів» [3, с. 309]; «Тетяна Яковенко, без сумніву, йде шляхом таких видатних українських митців, як Тарас Шевченко, Леся Українка, щоб допомогти нам збагнути цінність Святого Письма, а саме його місце у національній культурі», — сказала журналістка міста Вінниці Тамара Данильчук [1, с. 312].

У збірці є декілька присвят: *Василеві Стусові*, поезія «Народжений Різдом» [3, с. 14], *Марку Вовчку*, поезія «Черешенька» [3, с. 29], «Під враженням від картини Яцека Кацмарека. Польща», поезія «Непокорена ніжність» [3, с. 32].

У поетичній збірці використано 54 антропоніми. Це є логічно, адже у чималій кількості своїх віршів авторка взагалі не вживає імені ліричного героя, даючи можливість своїм читцям «приміряти» цю поезію на себе. Більша частина антропонімів твору — 43, припадає на біблійні переспіви — авторка вживає імена відомих діячів, філософів, історичних осіб, наприклад: *Роксолана, Заратустра, Індіра Ганді*; імена українських письменників: «*А музею Стусові — нема*» [3, с. 14]; «*Вона ще вірить в Лесину поему*» [3, с. 24]; «*Раби німі стояли за Шевченком*» [3, с. 26] та інші. Усі інші антропоніми, використані у біблійних переспівах авторки, і є насліддям стародавніх часів: Давнього Риму, Греції, Єгипту, наприклад: *Навуходоносор «В часи, як Навуходоносор цар, загарбав величезну Ніневію»* [3:130]; *Олоферн «Олоферн готується в похід»* [3, с. 133] та інші.

Важливим при аналізі біблійних антропонімів є те, що їх уживання зумовлено цілим комплексом причин — об'єктивних і суб'єктивних, мовних і позамовних, історико-культурологічних та індивідуально-авторських. Зауважимо, що серед антропонімів авторські найменування відсутні.

«*Книга Юдити*» — друга канонічна книга, що входить до книг Старого завіту, але не до Танаху. Написана близько 150 р. до н. е. івритом, можливо, в Єрусалимі. Красива вдова Юдит йде неозброєна у військовий табір асирійського генерала Олоферна та стинає голову його ж мечем. Такою дією Юдит фактично відіграє роль Мойсея та спасає ізраїльський народ від знищення. Її сміливий вчинок не стає звеличуванням вбивства, лише вимушеним війною вчинком для врятування свого народу. «Книга Юдити» — оповідання, побудоване на основі реальної історичної події, яка навчає, що кожна людська потуга не може завдати шкоди Ізраїлеві, доки він зберігає вірність Закону. Не щодня випадає нагода рятувати місто і народ, ризикуючи власним життям. Але щодня зустрічаємо людей, яких треба рятувати ціною наших уподобань і вигод. Тетяна Яковенко зробила чудовий переспів цього канонічного твору. Головні герої твору — *Навуходоносор*, *Олоферн* та *Юдита*.

Навуходоносор (вживається 14 разів): «*Бо Навуходоносор як казав?*» [3, с. 138]; іноді з приставкою *цар*: «*В часи, як Навуходоносор-цар загарбав величезну Ніневію, і про всесвітнє панування мріяв...*» [3, с. 130]. Ім'я *Навуходоносор* є історично-реальним, яке належало двом царям давнього світу: Навуходоносору I (1127–1105 до н. е.) — вавилонському царю другої династії Іссіна; Навуходоносору II (605–562 до н. е.) — вавилонському царю нововавилонської династії. Смерть жодного із них не була такою, як описано у творі. Але, без сумніву, ім'я *Навуходоносор* належить Навуходоносору II, який у свій час, навесні 586 року до н.е. взяв Єрусалим. Місто здалось царю, адже страждало від голоду та епідемій. Храм Соломона був зруйнований, Єрусалим спалений, а його стіни зриті. Уцілілі після облоги і штурму жителі Іудеї були викрадені в рабство. У творі відображається інший варіант подій, коли направлений до Єрусалиму воєначальник Навуходоносора був убитий, а сам Єрусалим визволений і врятований. Символіка цього антропоніму дуже прозора, і розкривається безпосередньо у творі: «*Бо Навуходоносор як сказав? Аби нікого іншого не знав весь люд земний, всі мови й племена, за бога окрім нього!*». Тобто це ім'я є символом

війни і знищення богів, народів, смерті. Аналогічне значення несе друге ім'я — *Олоферн* (вживається у творі 43 рази): «*Підкликав Олоферна грізний цар (а Олоферн, могутній, як гора, у царстві другим був після царя)*» [3, с. 134]. На протизвагу негативним героям-чоловікам поставлена звичайна жінка-вдова *Юдит* (ім'я походить від давньоєврейського — «пані з Юдеї», «звеличення, вихвалання»). За допомогою цього імені звеличується Господь. Навіть сама героїня стверджує щодо свого убивства Олоферна «*Це Господь побив його рукою жінки*» [3, с. 182]. Ім'я *Юдит* у творі з'являється починаючи з 8 глави, де розповідається її історія і вживається у творі 24 рази: «*Оті страшні розпачливі слова почула і Юдита-удова*» [3, с. 157].

«*Книга Рут*» — книга Старого Заповіту Біблії і писань Танаха. Вона є однією з книг Писання, і входить до П'яти сувоїв. Книгу Рут у багатьох громадах читають публічно в синагозі на ранковій молитві свята Шавуот. Книга Рут цілком входить до антології з книг письмової та усної Тори (Тикун Лейл Шавуот), яку вивчають у ніч свята Шавуот, коли святкується дарування Тори на горі Синай. Існує кілька причин, що пов'язують книгу Рут зі святом Шавуот: приєднання Рут до єврейського народу (гіюр), подібно прийняття євреями Тори на горі Синай. У кінці книги Рут згадується народження її правнука, царя Давида, який за переказами помер у Шавуот. Основні події книги Рут пов'язані з часом жнив. Головні герої твору — дві жінки-вдови — *Ноомі*, та її невістка *Рут*, а також далекий родич Ноомі, Віфлеємський багач *Боаз*. Ім'я *Ноомі* (зустрічається 19 разів) у перекладі з іврити означає «красива», «приємна». У творі — це мудра жінка, яка зазнала чимало бід, але не озлобилась і турбується за хороше життя своєї невістки, яка їй стала як дочка: «*Так говорила мудра Ноомі рідуючи*» [3:197], «*Їй Ноомі за матінку була*» [3, с. 198]. Варто зауважити, що авторка у середині твору змінює ім'я героїні, зважаючи на її важку долю «*Не Ноомі я. Звітть мене Мара*» [3, с. 199]; «*Не Ноомі я. Я Мара... Мара...*» [3, с. 199]. *Мара* (Марена) — богиня Наві, темної ночі, страшних сновидінь, привидів, хвороб (мору), смерті. Отож, варто стверджувати, що письменниця переспіву вносить у давньобіблійську історію мотиви української літератури, де Марою називали не лише богиню, але й звичайних жінок, які від горя «ходили по світі, як Мара». *Рут* стала символом праведного входження в єврейський народ, тому часто жінки, які проходять гіюр, вибирають собі єврей-

ське ім'я Рут (використовується у творі 21 раз). Слухняна дівчина готова підтримати свою свекруху у будь-якій біді, і виконувати усе, що вона їй скаже: «*Отак і Рут пішла по колоски*» [3, с. 200], «*А Рут ще й жменьку вийняла зерна, отого, що їй Боаз на обід зашедро дав*» [3, с. 204]. *Боаз* — єврейське ім'я, яке означає «в Богові сила» або «швидкість» (вжито у творі 20 разів): «*Він звався Боаз, муж не пустобрех, із того роду, що й Еліменех, покійний чоловік її*» [3, с. 199].

«*Книга пророка Йони*» — книга, що входить до книг малих пророків Старого завіту через своє особливе призначення — розповідь про ізраїльтянина-пророка, посланого з місією пророкування до Ніневії. Книга зводиться до незвичного для ізраїльтянина послання про Бога — про те, що Бог любить не тільки вибраний народ, але й поган [66, с. 89]. Єдиним використаним антропонімом твору є ім'я *Йони*, яке походить від давньоєврейського імені יוֹנָתַן (Йона) — «голуб». Йона — один з малих старозавітних пророків. Коли Господь послав його проповідувати до поган до Ассирії, бо «*Пророчим даром Йона володів*» [3, с. 251], Йона злякався і хотів поплисти на кораблі на батьківщину. Однак в морі розігрався шторм, і команда корабля, вирішивши, що це покарання Господнє, викинула Йону за борт: «*За руки й ноги Йону ухопили — та й кинули у біснуваті хвилі*» [3, с. 256]. У морі Йону проковтнув величезний кит, в череві якого пророк перебував до тих пір, поки не розкався у своєму відступництві. Після покаяння кит випустив його на берег, і Йона подався до Ассирії.

«*Пісня над піснями*» — книга Старого завіту, що приписується цареві Соломону і представляє собою збірку любовних гімнів, які розкривають взаємні почуття Соломона й Суламіти (Суламіфи) і вихваляють красу одне одного. Однак за цим дослівним значенням криється і алегорична думка. У Пісні Пісень відтворено любов Ягве-Господа до свого народу Ізраїля, а також ширу подружню любов. Йдеться про віковічну Божу любов до народу й кожної окремої душі. Соломон — один із найбільш могутніх, розумних та заможних царів давньої держави Ізраїль, згадується у Біблії як другий та улюблений син царя Давида та Вірсавії. Ім'я Шломо (Соломон) в івриті походить від кореня «שָׁלוֹם» (шалом — «мир»), а також «שָׁלַח» (шалам — «досконалий», «цілісний»). Це ім'я у творі використано всього 5 разів: «*Йдуть і йдуть у бойових колонах крізь негоди, спеку і вогонь ратники славетні Соломона, незрадливі воїни його!*» [3, с. 272]. Ім'я його коханої, про яку

теж йде мова у цьому переспіві — *Суламита*, ужито всього один раз: «*О, вернись, вернись, Суламітко, щоб на тебе нам всім надивитись, як на зіроньку в небі погідну*» [3, с. 283]. Суламита є символом самовідданого кохання: тісних взаємних почуттів.

У «*Притчі про Бела і Дракона*» вжито поетонім *Баал, Бел* (לַבַּעַל, לב) — ім'я ханаанейського (фінікійського, а може бути, філістейського) бога, часто згадується в Біблії. Воно ж зустрічається у фінікійських написах, у грецьких і римських письменників (Βάαλ, Baal, Val), в Септуагінті і у Йосипа Флавія. Термін «Баал», зазвичай перекладається як «владака» і означає «власник», в цьому сенсі він вживається навіть у нинішніх євреїв [68, с. 23]. У переспіві *Бел* — то є символ химерного, несправжнього бога, ідола, сотвореного людьми. На протигагу йому — *Даніїл* (істинний, єдиний Бог). Ім'я *Бел* зустрічається у творі 14 разів: «*А був за бога у вавилонян тоді незграбний глиняний бовван на ймення Бел*» [3, с. 290]. Ім'я *Даніїла* вжито 25 разів: «*А Кир пророка Даніїла знав, І довіряв йому, і шанував*» [3, с. 290]. Таке протистояння антропонімів, а також різна кількість вживання іменування, є певною дуалістичною боротьбою невігластва, зі сторони Бела та істинної віри і просвітленості зі сторони Даніїла. На аналогічні два віруючі табори розділені й інші герої. Зі сторони Бела *Кир*: «*3 тих пір забрав те царство персіянин Кир*» [3, с. 290], що також іноді замінюється апеллятивом *цар*: «*Задумавсь цар, бо й справді — все це так*» [3, с. 291]. Зі сторони Даніїла — пророк *Аввакум*: «*А в той час у Юдеї, далеко звідсіль, де у ямі невинний сидів Даніїл, Жив пророк Аввакум*» [3, с. 296].

«*Притча про Сусанну*» — притча зі Старого завіту, яка має різні варіації назви: «*Спасіння Сусанни Даніїлом*», «*Суд Даніїла*», «*Сказання про Сусанну і Даніїла*», «*Даніїл позбавляє Сусанну*». Основні фігури притчі-переспіву — це *Сусанна, Даніїл та безіменні старці*. Ім'я *Сусанна* вживається у творі 18 разів: «*Ця Хілкії дочка — Йоакима жона на ймення Сусанна*» [3, с. 299]. Ім'я *Даніїла* вжито у творі всього 8 разів: «*І посла повеління із нема на діл, щоб юнак заступивсь, на ім'я Даніїл*» [3, с. 305]. *Безіменні старці* — є символом жадібності, брехні, хтивості. Авторка не дає імені цим негативним героям, адже вони є символічними, типовими: «*І невинні щоденні прогулянки ці запримітили пакосні судді-старці*» [3, с. 300].

Використовуючи біблійних персонажів як дійових осіб переспівів, не змінюючи їх імена, письменниця більш достовірно і точно відтво-

рює зображувані події, виразніше окреслює національний колорит країн, з якими співвідносяться ті чи інші власні імена. Частина антропонімів — це епізодичні вкраплення у контекст твору, що служать засобом емоційної та експресивної характеристики окремих героїв (*Рут, Ноомі, Йон* тощо), оскільки більшість біблійних онімів відома масовому загалу (зокрема та, що стала крилатими словами або деонімізувалася) і несе в собі додаткові оцінні (асоціативні) значення (*Данііл, Соломон* тощо).

У збірці виявлено 52 топоніми, більша частина яких відноситься до біблійних, адже половина збірки — це біблійні переспіви. Серед топонімів небіблійного походження використано 13 власних назв: *Вінниця* [3, с. 8], *Соловки* [3, с. 9], *Київ* [3, с. 10], *Україна* [3, с. 11], *Париж* [3, с. 12], *Африка* [3, с. 12], *Сена* [3, с. 12], *Афганістан* [3, с. 19], *Баграм* [3, с. 19], *озеро Нечимне* [3, с. 24], *Кос-Арал* [3, с. 26], *Стамбул* [3, с. 27], *Польща* [3, с. 32]. Топоніми творять сюжет, розкивають місце дії, нерідко вживаються і для різноманітних поетичних прийомів, найчастіше — алюзії. Інші 39 топонімів — це назви стародавніх міст, місцевостей, озер і т. д., що зустрічаються у Біблії: *Ніневія* [3, с. 130], *Екбатан* [3, с. 130], *Персія* [3, с. 131], *Дамаск* [3, с. 131], *Гілеад* [3, с. 131], *Ездрелон-долина* [3, с. 131], *Йорданська вода* [3, с. 131], *ріка Єгипетська* [3, с. 131], *Ефіопські межі* [3, с. 131], *Мала Азія* [3, с. 133], *Ефрат* [3, с. 136], *Месопотамський край* [3, с. 136]. Біблійні топоніми, будучи своєрідними символами, містять нескінченну культурно-історичну інформацію. Вони є невід'ємним елементом будь-якої притчі, або ж біблійної історії.

Міфоніми як у переспівах, так і у поезіях збірки використовуються для відображення міфологічної дійсності, виконують хронотопічну й експресивну функцію: *Мавка* [3, с. 25], *Великий Блазень* [3, с. 25], *Трагік* [3, с. 25], *Кам'яний господар* [3, с. 47], *Адам* [3, с. 50], *Єва* [3, с. 50], *Змія* [3, с. 50], *Янгол* [3, с. 50], *Артеміда* [3, с. 90], *Русалка* [3, с. 101], *Харон* [3, с. 104], *Пані Домовичка* [3, с. 122].

Проаналізувавши ономастичний простір поетичної збірки Тетяни Яковенко, можемо зробити висновки, що він вибудовується переважно трьома розрядами власних назв — антропонімами, топонімами та міфонімами. Кожен онім, який залучає до канви своєї поезії письменниця, дібраний вкрай вдало та доречно, у повній мірі відображає усю глибину думки поетеси.

Список використаної літератури

1. Валентина Гальянова [Електронний ресурс]. — [http:// avtura.com.ua/writer /205/](http://avtura.com.ua/writer/205/)
2. Тетяна Яковенко [Електронний ресурс]. — <http://www.sobolivka.com.ua/index.phpgo=Page&id=10>
3. Яковенко Т. В. Живий вогонь: вибрана лірика та переспіви / Тетяна Василівна Яковенко. — Вінниця: ДП ДКФ, 2009. — 320 с.

Крупенёва Т. И.

канд. филол. наук, доцент

Южноукраинский национальный

педагогический университет им. К. Д. Ушинского

доцент кафедры украинской филологии и МОСД

e-mail: taniakrupenev@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ПОЭТОНИМИИ СБОРНИКА ТАТЬЯНЫ ЯКОВЕНКО «ЖИВОЙ ОГОНЬ»

Резюме

В статье проанализированы особенности функционирования и стилистическая роль поэтонимов Татьяны Яковенко, определена их роль в построении художественного произведения.

Ключевые слова: *имя собственное, поэтоним, ономастическое пространство, антропоним.*

Крупенюва Т. І.

PhD, Associate Professor

K. D. Ushinsky Southern Ukrainian National

Pedagogical University

FEATURES OF POETONYMY IN TATYANA YAKOVENKO'S COLLECTION «LIVE FIRE»

Abstract

The article is devoted to the research ofonyms in Tatyana Yakovenko's prose works, reflected their role in the construction of artistic work.

The purpose of the presented article is to study onomasticon, its content and operation, and clarify the role and proportion of proper names in the structure of poetesse's idiosyle. Realization of this goal requires the following **tasks**: to systematize and classificate onomastic material recorded in the works of Tatyana Yakovenko's studies; examine the functioning of poetonyms as certain lexical range of Ukrainian poetry writer; set the frequency of use of anthroponymes, toponymes, mythonyms in

*the artistic speech of Tatyana Yakovenko. The **object** of study is the poetic speech of Tatyana Yakovenko. The **subjects** of research are different types of onymous components, creating a certain onomastic space of a Ukrainian writer of the XXI century.*

Onomastic space in Tatyana Yakovenko's poetry collection is built mainly with three bits of own names — anthroponomes, toponymes and mythonymes. Each onyme, which is involved in the canvas of the poetry by the writer, is very well adjusted and appropriate, fully reflects all the depth of thought of the poet.

Key words: *proper name, poetonym, onomastic space, anthroponym.*

Надійшла до редакції 19.06.2015

УДК 811.161.2'373.2:659.13/.16

Н. В. Кутуза

*кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри прикладної лінгвістики
Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова
e-mail: kutuza@i.ua*

ОНИМИ В АСОЦІАТИВНОМУ ПОЛІ РЕКЛАМНОЇ СЛОГАНІСТИКИ

У статті розглянуто слоган як дискурсивний феномен, а також оніми різних класів, зафіксовані в «Короткому асоціативному словнику рекламних слоганів». Запропоновано класифікацію онімних реакцій, поданих на комерційні слогани-стимули.

Ключові слова: *асоціація, асоціативний словник, власна назва, онім, реклама, слоган.*

Слогани різних жанрів реклами дедалі частіше стають об'єктом дослідження багатьох наук — менеджменту, соціальних комунікацій, політичної та сугестивної лінгвістики, рекламістики тощо (див. праці українських і зарубіжних учених В. В. Кеворкова, Т. Ю. Ковалевської, І. Г. Морозової, В. В. Різуна, Є. В. Ромата, Л. Г. Фещенко та ін.). Деякі дослідники, наприклад, О. М. Пономарьова, взагалі вважають за потрібне такий особливий об'єкт дослідження, як слоган, уналежити до новітньої наукової галузі — слоганістики [9, с. 6]. Крім того,